

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ:
„Rola i zadania prezbitera diecezjalnego
w działalności misyjnej *ad gentes* Kościoła łacińskiego”

Największe i najświętsze zadanie Kościoła polega na wypełnianiu nakazu misyjnego: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16, 15). W tym celu Kościół posyła zwiastunów Dobrej Nowiny aż na krańce świata. Wezwanie do misji dotyczy każdego wiernego, co w ujęciu prawnym oznacza odpowiedzialność wszystkich ochrzczonych za misję Kościoła, z której wynikają konkretne prawa i obowiązki. W tym zobowiązaniu ważną i czynną rolę mają ci, którzy zostali obdarzeni przez Ducha Świętego powołaniem misyjnym. Droga, którą powinna dziś podążać wspólnota Kościoła, jest drogą misyjną, która jawi się jako pierwszorzędny obowiązek całego ludu Bożego. Skoro Kościół jest z natury misyjny, to każdy człowiek o tyle jest chrześcijaninem, o ile jest człowiekiem misji. Wielokrotne nawoływanie przez Jana Pawła II do nowej ewangelizacji oraz potrzeba misyjnego przekształcenia Kościoła, którą zaznacza papież Franciszek, są dowodami naglącej konieczności i eklezyjalnej odpowiedzi na zadania misyjne.

Doświadczenie dechrystianizacji, laicyzacji i kryzysu wiary przynagliło Kościół do podjęcia głębszej analizy własnego posłannictwa, która krystalizowała się na Soborze Watykańskim II dając nowy impuls misyjny. Prawo kanoniczne jest niezbędne w służbie Kościołowi. Ustawodawca kościelny, posługując się językiem prawnym, precyzuje znaczenie pojęciowe *missio ad gentes*, ponieważ w dokumentach soborowych nie jest ono zastrzeżone jedynie do ścisłej działalności misyjnej Kościoła, ale posiada szerokie i ogólne znaczenie. W soborowym dekrete o działalności misyjnej Kościoła wyszczególniono zadania misyjne polegające na świadectwie chrześcijańskim, przepowiadaniu Ewangelii i celebracji liturgicznej, która prowadzi do sakramentów i kształtowania się wspólnoty chrześcijańskiej. Postulaty soborowe stały się bezpośrednim źródłem dla kanonów: 781, 784, 786 i 787 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

W taki kontekst wpisuje się główne pytanie badawcze dysertacji dotyczące kwestii aktualności działania misyjnego Kościoła, następnie ustalenia na czym ono polega z punktu widzenia prawa kanonicznego i jaką rolę oraz jakie zadania do spełnienia mają w tym dziele

prezbiterzy diecezjalni. Pytania badawcze doprowadziły do sformułowania tematu pracy „rola i zadania prezbitera diecezjalnego w działalności misyjnej *ad gentes* Kościoła łacińskiego”. Struktura i treść czterech rozdziałów pracy oparta jest na zasadzie „od ogólności do szczegółowej tematyki”. Najszersza perspektywa wypływa z Magisterium nt. misyjności Kościoła i jego rozwoju wraz z odpowiednim dostosowaniem (*aggiornamento*) obecnym w myśli prawnej i następnie w strukturach misyjnych. Taka perspektywa pozwala skupić się w dalszej części na tym, jak konkretnie została zdefiniowana misja *ad gentes* w prawie kanonicznym, by następnie dojść do figury prawnej misjonarza w działalności *proprie* misyjnej. Punktem dojścia w tej optyce jest zagadnienie udziału prezbiterów diecezjalnych jako misjonarzy w misji Kościoła *ad gentes*. W pracy zastosowano metodę historyczno-prawną oraz dogmatyczno-prawną.

Pojęcie *missio* na kanwie kanonicznej jest związane z powierzeniem określonej osobie konkretnego zadania przez akt prawny kompetentnej władzy. Wśród różnych zadań Kościoła istnieje takie, które można określić mianem misji, co ustawodawca nazywa *actio proprie missionalis*. Powierzenie skutkuje tym, że działalność misyjna jest wykonywana w imieniu Kościoła. Dlatego normy prawne związane z takim zadaniem i służące temu celowi, który jest określony w sposób ścisły i techniczny, można wyodrębnić w prawie kanonicznym jako „prawo misyjne”. Obowiązywalność tych norm dotyczy terenów misyjnych podległych jurysdykcji Dykasterii ds. Ewangelizacji. Stolica Apostolska stosuje proces tzw. *plantatio Ecclesiae* oraz określa kryteria w ustalaniu terenów *iuris missionalis*.

W Kodeksie z 1983 r. działalność *proprie* misyjna została umiejscowiona w 12 kanonach II tytułu III księgi. Wprowadzenie norm misyjnych do przepisów kodeksowych podkreśla naturę samego Kościoła jako misyjną, jako jego element rozpoznawalny. Działanie to polega na zapoczątkowaniu i utrwaleniu obecności Kościoła tam, gdzie go nie ma lub nie jest jeszcze zakorzeniony i skierowane jest przede wszystkim do osób nieznających Chrystusa – *ad gentes*. Z tej natury wynika uczestnictwo w działalności misyjnej i obowiązek ewangelizacji każdego wiernego (kan. 781), które realizują się przede wszystkim poprzez zaszczerpienie Kościoła w narodach i wspólnotach, w których jeszcze się nie zakorzenił (*implantatio Ecclesiae*), zgodnie z treścią kan. 786. Myśl ustawodawcy jest podkreślana w nauczaniu papieża Franciszka, który wskazuje na misyjne nawrócenie struktur, które jest możliwe dzięki przemianie serc ludzkich ożywianych przez ducha misyjności.

Plantatio Ecclesiae jest zagadnieniem niełatwym do określenia na gruncie kanonistycznym, zwłaszcza ze względu na wskazywanie miejsca i czasu zakończenia procesu.

Wynika to z żywotności eklezjalnej, która podlega ciągłemu wzrostowi i dojrzewaniu. Z wykładni kan. 786 wynika, że ustawodawca wskazuje bardziej na wymogi o charakterze praktycznym, niż prawnokanonicznym. Rozróżnić można etapy ewangelizacji: od pierwszego głoszenia Ewangelii, poprzez rozwój wiary aż do powstawania wspólnoty wiernych jako nowego Kościoła partykularnego. Ostatecznie to Stolica Apostolska podejmuje się rozeznawania, który teren może być uznany za ukonstytuowany w pełni, chociaż pewne wymagane elementy tego procesu zostały wskazane przez ustawodawcę w KPK 1983, jak np. ustanowienie biskupa i struktur diecezjalnych (parafie, dekanaty, kuria diecezjalna) mając na względzie, że jest to *portio populi Dei*. Zdaniem niektórych kanonistów kryterium niezbędnym jest także posiadanie własnego prezbiterium, składającego się w znaczącej liczbie z duchowieństwa miejscowego.

Aktualność tematyki rozprawy opiera się również na tym, że praktyka misyjna coraz częściej jest realizowana na terenach zdechrystianizowanych i zsekularyzowanych, więc niekoniecznie na terenach misyjnych w tradycyjnym rozumieniu tego pojęcia. Ustawodawca w kan. 787 określił czynny podmiot działania misyjnego, którym jest misjonarz. Chodzi o wiernego obdarzonego powołaniem misyjnym, który podlega konkretnym regulacjom prawnym związanym z jego formacją, posłaniem i powierzeniem zadań o charakterze misyjnym. Szczególnie w procesie *implantatio Ecclesiae* ważnymi zadaniami są: dialog misyjny przez świadectwo słowa i życia misjonarzy, inkulturacja Ewangelii, posługa Słowa Bożego – zwłaszcza głoszenie Słowa i katechizacja oraz sprawowanie sakramentów świętych. Duszpasterstwo migrantów również jest związane z misyjną działalnością Kościoła.

Do drugiej połowy XX wieku misjonarzami były w większości osoby zakonne, które realizowały misję *ad vitam*, poświęcając się w zupełności sprawom misyjnym. Nowość wprowadził w 1957 r. papież Pius XII encykliką *Fidei donum*, w której nakreślił nowy horyzont misyjności dla prezbiterów należących do kleru diecezjalnego – rzeczywistość nieznaną i mało wówczas praktykowaną. Cechą charakterystyczną miało być powierzenie zadań misyjnych na czas określony, więc pojawili się misjonarze *ad tempus*.

Prezbiterzy na mocy przyjętych święceń są zobowiązani do szczególnego świadectwa i posługi, zwłaszcza sakramentalnej, które to świadectwo i posługi stanowią realizację ich obowiązku dążenia do świętości w myśl kan. 276. Narzędzie prawne dające możliwość posługi prezbiterów diecezjalnych poza miejscem inkardynacji znalazło swoje miejsce w *licentia transmigrandi* (kan. 271). Jest to nowe rozwiązanie kodeksowe i jednocześnie bezpośrednia konsekwencja postanowień Soboru Watykańskiego II.

Do powierzenia urzędu misjonarza, zgodnie z wykładnią kan. 149, konieczne jest powołanie misyjnego kandydata, a autorem tego powołania jest Duch Święty. Rolą hierarchii kościelnej jest odpowiedzialność za rozeznawanie powołania kandydata i jego zdolności do wypełnienia dzieła misyjnego oraz w konsekwencji za towarzyszenie jemu i jego formację. Misjonarz jest posłany (*mittere*) przez kompetentną władzę kościelną, co ma znaczenie przede wszystkim prawne, gdyż pociąga za sobą konkretne prawa i obowiązki dla tego, który posyła, i dla tego, który jest posłany. Ustawodawca określa ogólne ramy prawne związane z powierzeniem urzędu kościelnego, znane jako *provisio canonica* w kan. 146.

Jeden z poważniejszych problemów na terenach misyjnych dotyczy braku kapłanów, na co zwrócono uwagę na Soborze Watykańskim II. W tej materii Kongregacja ds. Duchowieństwa wydała w 1980 r. instrukcję *Postquam Apostoli*, gdzie zawarła konkretne wytyczne w odniesieniu do prezbiterów udających się na tereny misyjne. Jest to wyraz dojrzwania świadomości misyjnej, gdyż normy te otwierały drogę do konkretnej realizacji misyjnego powołania duchowieństwa diecezjalnego, jeszcze przed promulgowaniem KPK 1983.

Problematyka misyjna jest dość szeroka i różnorodna, więc rozwiązań i praktycznych odpowiedzi jest wiele. Jedną z konkretnych odpowiedzi na trudności misyjne jest pojawienie się seminariów diecezjalnych o charakterze misyjnym, *Redemptoris Mater*, powstałych wewnątrz doświadczenia wspólnot Drogi Neokatechumenalnej, w celu formacji prezbiterów dla Nowej Ewangelizacji. Seminarium te cechują się: diecezjalnością, gdyż podlegają bezpośrednio biskupowi diecezjalnemu; międzynarodowością, ze względu na pochodzenie kandydatów z całego świata oraz perspektywą misyjną i uczestnictwem w formacji chrześcijańskiej, prowadzonej przez Drogę Neokatechumenalną. W seminariach mają formować się duszpasterze gotowi iść i głosić Chrystusa wszędzie tam, gdzie Kościół jest w potrzebie, zwłaszcza z powodu braku duchowieństwa.

Studium pozwoliło stwierdzić, że diecezjalność prezbiterów nie jest cechą sprzeczną ani przeciwstawną powołaniu misyjnemu, lecz obie cechy – diecezjalność i misyjność – w przypadku prezbiterów diecezjalnych wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Wniosek: diecezjalność prezbiterów wyraża się w ich dyspozycyjności do wypełnienia dzieła misyjnego, czemu służą normy prawa kanonicznego.